

مقدمه

در این درس به بررسی بخش‌های مختلف اقتصاد در کشور خواهیم پرداخت و بخش‌های کشاورزی، باغداری، دامداری، صنایع، معادن و خدمات را مورد مطالعه قرار می‌دهیم.

آفرین در درس کتاب، مطالب مهمی در موردش داره و معمولاً هند سوال در امتحان اونها و یکی دو تا تست ترکیبی در کنارش سوال میاد.

﴿و لقد مَنَّناکم فی الارض و جعلنا لکم فیها معاشاً قلیلاً ما تشکرون﴾

«و به راستی ما شما را در زمین امکان و توانایی دادیم و در آن برای شما وسایل زندگی فراهم کردیم. حال این که شما بسیار کم خدا را شکر می‌کنید. این آیه به امکانات و نعمت‌هایی که خداوند برای زندگی برای انسان‌ها در زمین فراهم کرده اشاره دارد.

اقتصاد چگونه علمی است؟

اقتصاد علمی است که انسان برای تأمین نیازهای خود به آن توجه می‌کند.

فعالیت‌های اقتصادی

۱ موجب افزایش ثروت در کشورها می‌شود در نتیجه رفاه و آسایش را برای مردم آن کشور فراهم می‌آورد.

۲ در سه بخش انجام می‌شود؛ کشاورزی، صنعت و خدمات.

۳ توجه همه‌جانبه به سه بخش اقتصادی نقش مهمی در توسعه اقتصادی و پیشرفت کشورها دارد.

۴ بخش‌های مختلف به هم مرتبط هستند؛ به عنوان مثال کشاورزی رونق نمی‌گیرد مگر این که امکانات مناسبی توسط بخش خدمات و صنعت فراهم شود.

نکته: برای پیشرفت و توسعه اقتصادی باید از تمام توان مالی موجود بهره گرفت. محیط طبیعی مساعد از یک سو و انسان توانمند از سوی دیگر بستر مناسبی برای فعالیت‌های اقتصادی فراهم می‌آورد.

بخش کشاورزی

یکی از اساسی‌ترین نیازهای انسان، نیاز به غذاست.

به منظور برطرف کردن نیاز به غذا، شکلی از رابطه بین انسان و محیط طبیعی ایجاد شده است که آن را «کشاورزی» می‌نامیم.

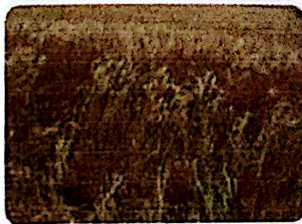
بخش کشاورزی به دلیل تأمین مواد غذایی سالم، خودکفایی، ایجاد اشتغال و بهره‌مندی از مواهب الهی مانند آب و خاک نقش مهمی در اقتصاد کشور دارد.

کشاورزی از فعالیت‌های اساسی و زیربنایی در اقتصاد ایران است که در سایه تلاش روستاییان زحمتکش محصولات باکیفیت به بازار عرضه می‌کند.

- ◀ مهم‌ترین فعالیت‌ها در بخش کشاورزی عبارت‌اند از:
 - زراعت
 - باغداری
 - دامداری

پرورش دام - کوهدهشت - لرستان

کشت گندم - ملایر - همدان

انگور - ارومیه - آذربایجان غربی

از دیگر فعالیت‌های بخش کشاورزی عبارت‌اند از: صید ماهی، پرورش کرم ابریشم، پرورش زنبور و تولید عسل

۱. زراعت

تنوع آب‌وهوایی در ایران، موقعیت مساعدی را برای تولید انواع محصولات زراعی فراهم کرده است.

انواع محصولات زراعی در نقاط مختلف کشور کشت می‌شود؛ از جمله: انواع غلات، حبوبات، سبزیجات و محصولات جالیزی، نباتات علوفه‌ای و محصولات صنعتی.

مشکلات تولیدات زراعی در کشور عبارت‌اند از: ۱) محدودیت در منابع آب و خاک ۲) بهره‌وری کم ۳) وجود آفات و خسارات طبیعی ۴) آب‌وهوایی بی‌ثباتی در قیمت محصولات. ۵)

این مشکلات باعث شده است کشورمان در تأمین برخی محصولات زراعی به واردات وابسته باشد.

برداشت سیب زمینی - البرز

برداشت گندم - فارس

باغداری

اختلاف شدید درجه حرارت روزانه و سالانه در نواحی مختلف ایران موجب تنوع فراوان در تولیدات باغی شده است. ایران در تولیدات باغی از مزیت‌های زیادی برخوردار است؛ زیرا امکان کشت انواع گوناگون میوه‌های سردسیری، نیمه گرمسیری و گرمسیری را دارد. مهم‌ترین اقلام صادراتی کشاورزی در این دسته‌اند که هر ساله ارز فراوانی وارد کشور می‌کند؛ از جمله پسته، انار و خرمای ایرانی که در جهان بی‌همتا است.

پسته - رفسنجان - کرمان

انار ساوه - مرکزی

خرما - آبخش - بوشهر

با توجه به استعدادهای متفاوت نواحی مختلف کشور در زمینه تولیدات باغی، هر استانی میوه‌های ویژه خود را تولید می‌کند.

جدول پراکندگی تولید سالانه میوه در کشور	
نام محصول	استان‌های اصلی تولیدکننده
سیب درختی	آذربایجان غربی، آذربایجان شرقی، تهران، فارس، اصفهان
انگور	آذربایجان غربی، فارس، همدان، خراسان رضوی، قزوین
پرتقال	مازندران، فارس، کرمان
خرما	کرمان، سیستان و بلوچستان، خوزستان، بوشهر، فارس
انار	فارس، مرکزی، خراسان رضوی، یزد
پسته	کرمان، خراسان رضوی، یزد، فارس، سمنان

از بدی همین جدول
فعالیت ارا جواب
دیده درس ۱۰

نکته: امروزه با توجه به مشکل کاهش منابع آبی کشور، توصیه می‌شود محور توسعه کشاورزی از زراعت به توسعه باغداری با روش‌های نوین آبیاری و متناسب با محیط تغییر یابد.

کشت گلخانه‌ای توت‌فرنگی - هشگرد - البرز

کشت گلخانه‌ای: استفاده از کشت گلخانه‌ای بین باغداران ایرانی رایج شده است.

- کاهش مصرف آب
- مزایای کشت گلخانه‌ای عبارت‌اند از: تولید در طول سال و همه‌جا
- کنترل بهتر وضعیت کشت

۳. دامداری

بسیاری از مواد غذایی که ما مصرف می‌کنیم، مستقیم یا غیرمستقیم از راه دامداری به دست می‌آید.

عرض جغرافیایی

تنوع اقلیمی

گونه‌های گیاهی

این عوامل وضعیت مناسبی را برای پرورش دام فراهم کرده است:

روند رو به رشد صنایع تبدیلی

وجود نیروی انسانی متخصص و ماهر

استفاده از روش‌های علمی

این عوامل سبب رشد این بخش از اقتصاد شده است:

پرورش پلدرچین - گالپکاش - گانستان

پرورش شتر مرغ - وراکین

پرورش دام - میسانک و نوچندان

تولید محصولات دامی باعث رونق صنایع غذایی در کشور شده است.

این صنایع در اقتصاد غذایی، اشتغال، تولید ناخالص داخلی، امنیت غذایی و صادرات کشور نقش مهمی دارد.

یکی از تولیدکنندگان محصولات دامی، عشایر غیور و زحمت‌کش هستند، هر چند جمعیت عشایری کم‌تر از ۲٪ جمعیت کشور است، آنان ۲۵٪ از دامی و ۱۴٪ از تولید پروتئین مربوط به دام کشور را به خود اختصاص داده‌اند.

حالا تو بگو

به سوالات زیر پاسخ کوتاه دهید.

- ۱- فعالیت‌های اقتصادی در چه بخش‌هایی انجام می‌شود؟
- ۲- دو اهمیت بخش کشاورزی در اقتصاد کشور چیست؟
- ۳- مهم‌ترین فعالیت‌ها در بخش کشاورزی چیست؟
- ۴- به چه علت ایران موقعیت مساعدی برای تولید محصولات زراعی دارد؟
- ۵- دو محدودیت در تولید محصولات زراعی چیست؟
- ۶- دلایل تنوع فراوان در تولیدات باغی ایران چیست؟
- ۷- دو مزیت کشت گلخانه‌ای در ایران چیست؟
- ۸- به چه دلیل کشور ما وضعیت مناسبی برای پرورش دام دارد؟ (۲ مورد)
- ۹- تولید محصولات دامی موجب رونق کدام بخش اقتصاد می‌شود؟
- ۱۰- عشایر چه درصدی از محصولات دامی کشور را تأمین می‌کنند؟

پاسخ: ۱ کشاورزی - صنعت - خدمات (۲) ۱) تأمین غذای سالم (۲) خودکفایی (۳) زراعت - باغداری - دامداری (۴) تنوع آب‌وهوایی در ایران (۵) محدودیت در منابع آب و خاک - بهره‌وری کم (۶) اختلاف شدید درجه حرارت روزانه و سالانه در نواحی مختلف ایران (۷) کاهش مصرف آب - تولید در طول سال و هم‌جا (۸) عرض جغرافیایی - تنوع اقلیمی (۹) رونق صنایع غذایی (۱۰) ۲۵ درصد

خش صنعت و معن

ریف صنعت: مجموعه فعالیت‌هایی است که به تغییر شکل فیزیکی یا شیمیایی مواد مختلف اولیه و تبدیل آن‌ها به محصولات جدید منجر می‌شود. از این‌که این تغییرات با دست یا ماشین در کارگاه و یا منزل انجام شود.

- محرک اصلی رشد، موفقیت و نوآوری کشورها به شمار می‌رود.
- فعالیت در این بخش به ایجاد اشتغال منجر خواهد شد.
- بسیاری از مشاغل به طور مستقیم یا غیرمستقیم به صنعت وابسته است.
- این بخش در تجارت، تحقیق، توسعه و بهره‌وری سهم قابل توجهی دارد.

صنایع دستی - صنایع ماشینی

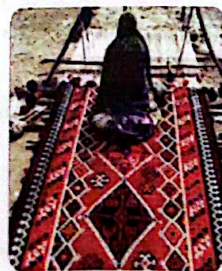
ابع دستی

بف: به آن دسته از فعالیت‌هایی گفته می‌شود که عمدتاً با استفاده از مواد اولیه بومی و به‌کارگیری ابزار و وسایل ساده دستی، در قسمتی از مراحل تولید و به ساخت محصولی منجر می‌شود که در هر واحد آن ذوق هنری و خلاقیت فکری صنعتگر به گونه‌ای تجلی می‌یابد.

نکته: یکی از صنایع دستی مهم ایران فرش دستبافت است. کشور ما یکی از صادرکنندگان عمده این فرش در جهان است که به دلیل بافت قش و نگار خاص، از اهمیت و شهرت بین‌المللی برخوردار است.

کارگاه بافت فرش دستی - استان کرمان

گلیم‌بافی - عشایر قشقایی - استان فارس

کارگاه سفال - لاجین - همدان

گاه شیشه‌گری - اسلام‌شهر - تهران

صنایع ماشینی

- نفت و گاز
 - پتروشیمی
 - فلزات اساسی
 - خودروسازی
 - ماشینی سازی
 - شیمیایی
 - غذایی
- صنایع ماشینی شامل صنایع:

نکته: صنایع مربوط به فلزات اساسی، از جمله صنایع ماشینی است که شامل صنعت فولاد، آلومینیم، مس، سرب و روی می‌شود.

بخش زیادی از صادرات غیرنفتی کشور را، این بخش صنعتی پوشش می‌دهد.

صنایع پتروشیمی

از جمله صنایع مهم کشورمان است که بعد از نفت و گاز، بزرگ‌ترین بخش صنعتی کشور به شمار می‌رود. مواد پتروشیمی در تولید انواع لاستیک، پلاستیک، شوینده، چسب، کود، رنگ، الیاف مصنوعی و ... کاربرد دارد.

صنایع خودروسازی

این صنعت یکی از شاخصه‌های توسعه‌یافتگی کشور است که می‌تواند فرصت‌های شغلی بسیاری برای کشور فراهم آورد. از جمله صنایعی است که در سند چشم‌انداز به آن توجه خاصی شده است. دو شرکت بزرگ ایران خودرو و پارس خودرو (سایپا) بخش عمده‌ای از خودروهای کشور را تولید می‌کنند.

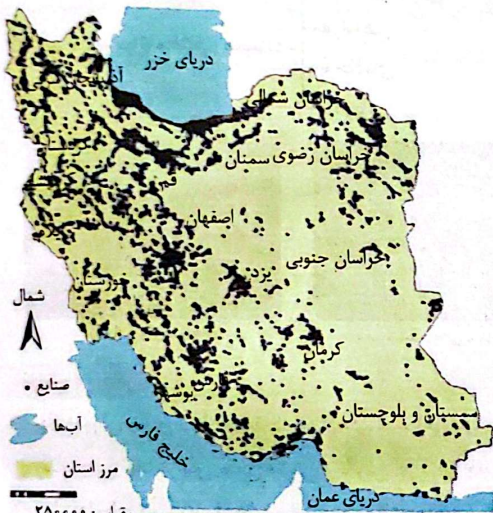
کارخانه ایران خودرو - تهران

ذوب آهن - اصفهان

صنایع دفاعی

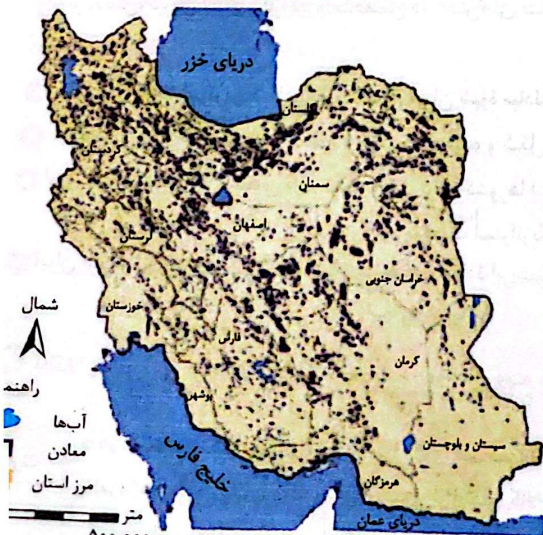
این صنایع وظیفه طراحی و تولید تجهیزات نظامی برای نیروهای مسلح را عهده‌دار است. از بخش‌های تحقیق و توسعه، تولید تجهیزات نظامی و تأسیسات و کارخانجات تشکیل شده است. محصولات دفاعی ایران از نظر کیفیت در صدر سلاح‌های جهان قرار داشته و ضامن استقلال، خودکفایی و امنیت کشور هستند. به لحاظ پراکندگی، همان‌طور که در شکل روبه‌رو می‌بینید، بیشتر صنایع ایران در نواحی غرب و شمال غرب متمرکز شده‌اند.

نقشه پراکندگی صنایع ایران

معادن

ایران یکی از کهن‌ترین تمدن‌های جهانی در کشف معادن است. امروزه به علت وجود بیش از ۷۰ نوع ماده معدنی، یکی از قدرتمندترین کشورهای جهان است. بخش معادن یکی از بخش‌های مهم اشتغال در کشورمان است. استان‌های یزد، کرمان و اصفهان بیشترین شاغلان بخش معادن کشور را دارند. در کشور ما موادی مانند نفت، گاز، بوکسیت، مس، روی، سرب، سنگ آهن و ... وجود دارد. نقشه پراکندگی صنایع و نقشه پراکندگی معادن عدم تعادل در پراکندگی قطب‌های صنعتی در سطح کشور را نشان می‌دهد که به توان‌ها و ظرفیت‌های محیطی ایران به طور کامل توجه نشده است. نواحی شرقی و مرکزی از نظر ذخایر و مواد اولیه غنی هستند، ولی به دلیل این که به صورت محدود مورد بهره‌برداری قرار نگرفته‌اند با رشد صنعتی روبه‌رو نبوده‌اند.

نقشه پراکندگی معادن ایران

نکته: اگر در استفاده از منابع طبیعی، ویژگی‌ها و توان محیطی آن منطقه مورد بررسی قرار گیرد، همه مناطق کشور می‌توانند متناسب امکان‌های طبیعی و انسانی خود توسعه یابند.

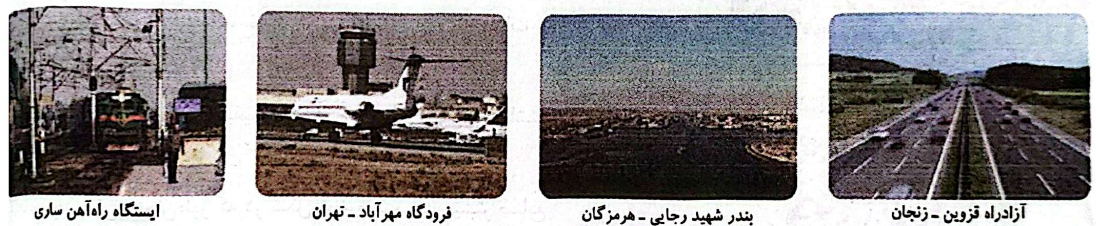
خدمات

- تعریف:** به زنجیره فعالیت‌های مالی، مدیریتی، بهداشتی، آموزشی، نظامی، اطلاعاتی، گردشگری، تجارت و بازرگانی که به طور غیرمستقیم در تولید ناخالص داخلی کشور مؤثرند، خدمات می‌گویند.
- بخش خدمات کمک زیادی به توسعه سایر بخش‌های اقتصادی می‌کند؛ **مثال:** رشد و توسعه بخش‌های کشاورزی و صنعت وابسته به بخش خدماتی‌های متعددی است که توسط بخش خدمات انجام می‌شود.
- خدمات در کشورها به وسیله دو بخش عرضه می‌شود:
 - دولتی
 - خصوصی
- بسیاری از امکانات خدماتی در ایران از طریق سرمایه‌گذاری بخش دولتی انجام می‌شود.
- از جمله خدماتی که دولت به آن توجه می‌کند، عبارت‌اند از: امکانات آموزشی، بهداشتی و درمانی.

حمل و نقل

- امروزه زیربنای توسعه اقتصادی بر این اساس شکل می‌گیرد:
 - سیستم حمل و نقل
 - ارتباطات مناسب
- اگر راه‌ها و وسایل حمل و نقل کافی در اختیار نباشد، امکان اتصال بین نواحی مختلف و تبادل کالا وجود نخواهد داشت.
- راه‌ها رگ حیاتی جامعه هستند و تمام فعالیت‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی جامعه را تداوم می‌بخشند.
- نواحی دورافتاده‌ای که استعداد خوبی در انواع تولیدات دارند، اگر امکانات حمل و نقل مناسب در اختیار نداشته باشند، امکان بهره‌وری بهر استعدادهای محیطی برای آن نواحی وجود نخواهد داشت؛ بنابراین سیستم حمل و نقل مناسب، نتایج مثبتی برای یک کشور دارد.

- راه‌های هوایی
 - راه آهن
 - جاده‌ای
 - دریایی
- راه‌ها دارای انواع مختلفی هستند:

آموزش و پرورش

- نهاد آموزش و پرورش از مهم‌ترین نظام‌های اجتماعی هر جامعه محسوب می‌شود.
- رسالت این نهاد افزایش سطح آگاهی و نگرش افراد در جامعه است.
- دولت‌ها برای تربیت انسان‌های سالم و رشد یافته هزینه می‌کنند و اطمینان دارند اثربخشی و بازدهی آن در درازمدت به دست خواهد آمد.
- این بخش، نیروی انسانی کارآمد و متخصص در بخش‌های صنعت، خدمات و کشاورزی را تربیت می‌کند.

تجارت و بازرگانی

- ساده‌ترین و ابتدایی‌ترین شکل تجارت انسان همان شیوه مبادله کالا به کالا (پایاپای) است.
- با گذشت زمان تجارت از صورت ساده خود خارج شده و شکل جهانی به خود گرفته است.
- امروزه تجارت یکی از راه‌های مهم تولید ثروت برای کشورها است.
- ایران از نظر تجارت قدمت دارد به دلیل:
 - عبور جاده ابریشم
 - راه ادویه

نکته: با توجه به موقعیت و جایگاه تجارت در تولید ثروت، حضور قوی ایران در عرصه‌های تجارت جهان ضروری است.

تجارت در گذشته: انجام امور تجاری در مکان‌های مشخص مانند بازار و مؤسسات خرده‌فروشی و عمده‌فروشی انجام می‌گرفت.
 امروزه: تجارت الکترونیک بخش وسیعی از انتقال کالا و خدمات را بر عهده گرفته است. استفاده گسترده از اینترنت امکان خرید و فروش سریع را به مقدار زیاد تسهیل کرده است.

فعالیت ۵ - درس ۱۰

مزایا و معایب تجارت الکترونیک

معایب تجارت الکترونیک	محاسن تجارت الکترونیک
عدم اطمینان طرفین از اصالت یکدیگر	کاهش هزینه‌ها
فقدان تعامل و برقراری ارتباط مستقیم با فروشنده	صرفه‌جویی در زمان
نیاز به اینترنت	گزینه‌های فراوان برای انتخاب کردن
عدم اطمینان نسبت به کیفیت کالا	امکان مقایسه آسان
امکان تأخیر در ارسال کالا	دسترسی آسان به نظرات دیگران

- اشتغال‌زایی
- توسعه
- رونق اقتصادی
- ایجاد ارتباطات جهانی سازنده

۱ کارکرد گردشگری برای کشور میزبان

- پردرآمد
- پاک
- کم‌هزینه

گردشگری

از نظر جاذبه‌های طبیعی در رتبه پنجم جهانی قرار داده است. سازمان جهانی گردشگری (WTO) ایران را از نظر جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی در رتبه دهم جهانی قرار داده است.

جاذبه‌های گردشگری ایران

۸- موقعیت ریاضی ایران و گستردگی آن در عرض‌های جغرافیایی باعث تنوع اقلیمی و چشم‌اندازهای طبیعی شده است.	
۲- عوامل زیر به ایجاد گردشگری زمین‌گردی (ژئوتوریسم) در ایران کمک کرده است: پیکره‌بندی طبیعی سرزمین ایران، برخورداری از موقعیت دریایی و خشکی، وجود کوه‌های بلند، دشت‌های وسیع، سواحل گوناگون و بیابان‌های شگفت‌انگیز.	تجربه‌های طبیعی
۳- تنوع زیستی ایران با وجود زیست‌بوم‌های بسیار گوناگون گیاهی و جانوری برای گردشگری علمی و طبیعت‌گردی بسیار مناسب است.	
۴- تنوع قومی و فرهنگی ایران به همراه مجموعه‌ای از آیین‌ها، لباس‌ها، خوراکی‌ها، آهنگ‌ها، مراسم و گویش‌های محلی، زمینه‌های گردشگری اجتماعی - فرهنگی را فراهم آورده است.	
۵- در ایران بیش از ۱۶۰ نوع صنایع دستی وجود دارد که گردشگران علاقه‌مند خاص خود را دارد.	
۶- وجود تمدن با ریشه‌هایی در اعماق تاریخ، کشور ما را به یکی از خاستگاه‌های تمدن بشری تبدیل نموده که پیامد آن، وجود بیش از یک میلیون اثر باستانی و تاریخی در ایران است.	تجربه‌های فرهنگی
۷- وجود مراکز گوناگون فرهنگی مانند موزه‌ها، نمایشگاه‌ها، مراکز علمی و تفریحی، مراکز خرید، مراکز درمانی و ...	
۱- وجود مراکز ارزشمند دینی، مذهبی، زیارتگاهی و اماکن مقدس در کشور	
۹- وجود یادواره‌های دفاع مقدس در مناطق غربی ایران به‌ویژه خوزستان	